

han gang på gang kan konstatere store diskrepanser mellem tro og virkelighed, men jernbanesabotagen i Jylland er måske noget andet?

Hvad rokeringen af mit udsagn om krigen i Vesteuropa angår, formoder forfatteren, at jeg »naturligvis (kan) mene« Holland, Belgien og Frankrig. Ja, hvad ellers, når talen er om sommeren og efteråret 1944. I virkeligheden opløser denne sidste del af polemikken sig i den blå luft, for ti linier længere fremme anser forfatteren det for »troligt, at hvis Danmark virkeligt var kommet i brændpunktet med direkte indsats af vestallierede styrker, ja, så ville man have handlet nogenlunde som i Frankrig«. Endnu klarere udtrykkes det i det engelske resume: »There is no doubt that if 2nd British Army would have had to fight in this country, 83 Group would have supported intensely« (s. 767). Netop, og det er endda mere end hypoteser, for luftstøtten til jordoperationerne var jo faktisk allerede begyndt med det amerikanske angreb den 2. april 1945, der blev tilbagekaldt i sidste øjeblik på grund af vejret (beskrevet af Claus Kofoed s. 601 f.) og med de væbnede rekognosceringer over dansk område i slutningen af april og begyndelsen af maj 1945 (beskrevet af Skov Kristensen s. 603 ff.)

Men »Schwamm drüber«. Hovedindtrykket er som sagt et solidt og vægtigt bidrag til de fem års historie – i øvrigt garneret med et overdådigt billedmateriale (hvor mindre nok kunne have gjort det).

I sammenligning hermed er Carsten Petersens lille bog om Karup – »Fliegerhorst Grove« – og det tyske jagerforsvar i Danmark en beskeden sag. Man kan blive klogere på flyvestationens topografi og kommandobunkens indhold og arbejdsgang, ligeledes på det tyske radarforsvar i Danmark, men nogen analyse eller konklusion gi-

ves ikke og er formentlig heller ikke tilstræbt. Carsten Petersen bruger materiale både fra militærarkivet i Freiburg og fra Public Record Office i London, men henvisningerne er samlet i én uspecificeret klump på sidste side og er derfor værdiløse. Bogens illustrationer er gode.

Aage Trommer

Anders Bjørnvad: *Hjemmehæren. Det illegale arbejde på Sjælland og Lolland-Falster 1940-45*. (Odense Universitetsforlag, 1988). 605 s., 298 kr.

Jørgen H. Barfod: *København kampklar. Københavnsledelsen og den illegale hær 1943-45*. (Årsskrift for Frihedsmuseets Venner, 1988). 163 s.

Hovedemnet for begge bøger er den illegale hær, hvis opbygning begyndte i 1943, og hvor de to behandlede områder i 1944 indgik som hhv. region V og VI. Da vi hidtil kun har haft en enkelt tilsvarende undersøgelse – Aage Trommers om region III, Sønderjylland fra 1973 – repræsenterer de et væsentligt bidrag til den udforskning af modstandsbevægelsen på lokalt plan, som Jørgen Hæstrup for mange år siden efterlyste som et nødvendigt supplement til hans egen landsdækkende kortlægning. Begge undersøgelser er i modsætning til hovedparten af den lokalhistoriske litteratur om besættelsestiden professionelt arbejde. Men der er forskel på ambitionsniveauet.

Bjørnvads arbejde om Sjælland og Lolland-Falster er langt det mest omfattende. Udover at finde og udnytte det eksisterende materiale, der findes spredt i arkiverne, har Bjørnvad også fortjeneste af at have foretaget en omfattende selvstændig indsamling især af beretningsmateriale fra involverede

personer. Det er således i mere en én henseende nyt stof, der præsenteres, og kun i et enkelt område, Helsingørgenen, har han i væsentligt omfang kunnet støtte sig på andres arbejde.

Selve karakteren af det behandlede emne rejser metodiske problemer. Modstandshæren var en størrelse, som vel søgtes kontrolleret fra oven, men altid organsiredes fra neden. Generelle retningslinier krydsedes af lokale initiativer, og det er de sidstnævnte, der især har interesseret Bjørnvad, der også i tidligere arbejder har demonstreret evne til at komme de agerende personer tæt ind på livet. Måske bedre end i denne bog. Opgavens bredde skaber sine steder en lidt forjaget atmosfære. Egentlig kunne der fortælles meget mere om Slagelse eller Ringsted, men nu skal vi altså videre ... Alligevel er det underholdende læsning, der utvivlsomt vil finde et bredt lokalt publikum.

Metodisk er det perioden frem til januar 1944, der har voldt de største problemer, og denne første del af bogen må også fra et fagligt synspunkt betegnes som den mindst vellykkede. Først præsenteres en række udgangspunkter for illegal aktivitet såsom stemninger i hæren den 9. april og en række foreninger og politiske grupperinger, hvorfra siden modstandsaktivitet udsprang i et diffust mønster. En enkelt af disse forbindelseslinier er i sig selv problematisk. Harme i hæren over kapitulationen 9. april vendtes i hvert fald i første omgang mere mod politikerne end mod tyskerne, og påvisningen af, at den blev et kim til den senere modstandshær er spinkel. Men også mere generelt savnes en systematisk udredning af, hvad de enkelte modstandskilder kom til at bidrage med. I den senere geografiske gennemgang af området amt for amt, gruppe for gruppe er det op til læseren selv at huske, om han tidligere er stødt på de navne, der optræ-

der, og heller ikke som en afrunding får vi noget direkte svar på, hvor meget f.eks. kommunisterne, Dansk Samling, Konservativ Ungdom etc. betød for rekrutteringen til modstandshæren. I betragtning af den diskussion, Trommers undersøgelse af Sønderjylland har rejst om dette emne, havde det været nærliggende at give et bud på, om billedet var det samme på Sjælland.

Bogen er kommet til at ligne sit emne. I takt med at modstandshæren i 1944 fik klarere konturer, er også bogen blevet strammere disponeret med et sikkert overblik. At Bjørnvad også er gået ud over sit snævre emne, gør ikke noget. Det er ganske velgørende, at den organisatoriske udredning bliver krydret med skildringer af våbenmodtagelser og sabotagehandlinger. F.eks. vises det, hvordan jernbanesabotørerne på Falster blokerede forbindelsen til Gedser havn effektivt i krigens sidste uger. At tyskerne vistnok ikke havde planer om at sende tropper den vej, kunne de lokale folk ikke vide. Iøvrigt er det også interessant, at det i visse tilfælde påvises, hvordan den sociale sammensætning af en gruppe kunne være bestemt af tilfældige faktorer, f.eks. at initiativet til dens oprettelse var udgået fra folk, der arbejdede på en bestemt virksomhed.

Alt i alt er Bjørnvads bog et vigtigt bidrag til modstandsbevægelsens historie. Den overflødiggør ikke snævrere lokalhistoriske studier inden for sit område, men gør det især for de sidste krigsårs vedkommende muligt at sætte dem ind i en meningsfyldt sammenhæng.

Ligesom det har voldt Bjørnvad problemer, at en række af de initiativer, der manifesterede sig på Sjælland, havde deres udspring i København, har Barfod ikke altid kunnet holde Københavnsledelsens historie ude fra Frihedsrådets. Der var en faktisk overlappning,

som også må gå ind i den historiske fremstilling. Det er imidlertid ikke det eneste problem, der har været forbundet med den svære opgave at skaffe overblik over Hovedstaden. Her om nogetsteds krydsede forskellige initiativer, grupper og funktioner hverandre. Det er derfor nok et lykkeligt valg, at undersøgelsen er koncentreret om de militære ledelsesforhold i regionen som helhed og i de enkelte afsnit. Naturligvis med uundgåelige sidespring til folkestrejken og enkelte andre skelsættende begivenheder.

Undersøgelsen fremhæver meget stærkt den dominerende rolle, Dansk Samling og kommunisterne spillede i København. Undersøgelsen hviler på et spinklere grundlag, og det kan næppe afvises, at kildematerialet har skudt Dansk Samling længere frem end rimeligt er. Det må senere forskning vise. Det er i hvert fald nok frugtbart at begynde med at trække linierne så skarpt op, og nogen udtømmende skildring af modstandsarbejdet i København prætenderer undersøgelsen ikke at være. Men et udgangspunkt, en struktur.

Nyt er blandt andet påvisningen af, at kommunisterne allerede i sommeren og efteråret 1943 var i gang med at danne militærgrupper i hovedstaden, ligesom Dansk Samling gjorde. Det har Hæstrup formodet i »Hemmelig Alliance«. Trommer har ikke kunnet finde dem i Sønderjylland, og det fremgår heller ikke klart af Bjørnvads bog, at det var tilfældet på Sjælland. Men i København var de der, adskilt fra de særlige sabotagegrupper, omend det, som Barfod stærkt fremhæver, var umuligt at arbejde med vandtætte skotter mellem de enkelte funktioner. Det organisatoriske ideal var, at M-grupperne skulle være ventegrupper, der alene forberedte sig på den militære indsats på D-dagen og i mellemtiden ikke tog del i andre former for modstandsvirk-

somhed. Men i praksis var overholdelsen af denne regel måske snarest en undtagelse.

Henning Poulsen

Tage Kaarsted: *Regeringen, vi aldrig fik. Regeringsdannelsen 1975 og dens baggrund.* (Odense Universitetsforlag, 1988). 128 s.

»Jeg er helt på det rene med, at mine resultater kun er foreløbige. Jeg har ikke fået beretninger fra alle aktørerne, og jeg har formentlig ikke i alle tilfælde tolket de oplysninger, jeg har modtaget, rigtigt.« Sådan skriver Tage Kaarsted i forordet til sin sidste bog om danske regeringsdannelser – og skraber dermed smørret af kritikerens brød.

Bogen er det første resultat af Statens humanistiske Forskningsråds nye projekt »Dansk politik under forandring 1945-85«, skrevet mens det endnu knap havde passeret planlægningsfasen. Præg af de bærende tanker i dette projekt finder man navnlig i konklusionen, der overskrider det snævre emne med en karakteristik af dansk politik i 1970'erne. Politikerne var skræmt efter jordskredsvalget i 1973, stoledes i langt mindre grad end før på stabiliteten i deres vælgerkorps, og dette i forening med tilkomsten af parlamentarisk uskoledede partier var årsagen til, at den rituelle dans i 1975 trak så usædvanligt i langdrag, og at Hartlings firkløverregering in spe til overraskelse for alle lejre veg for Anker Jørgensen og en modvilig socialdemokratisk mindretalsregering.

Udover de i forordet omtalte beretninger hviler undersøgelsen også på dagbøger og notater, trykte og utrykte, og har som Kaarsteds tidligere arbejder sin styrke i blotlæggelsen af den politiske verdens livsvigtige uofficielle kontakter. Den bærer – som det også er-